

7/6

Boxarupproret, världsarmén och historien

ATT MISSIONÄRER och deras skyldslingar förföljdes och döddes i Kina väckte obehag och oro i Europa, men mordet på den tyske ministern i Peking, hotet mot och belägringen av den diplomatiska kåren i legationstaden satte på ett helt annat sätt kanslierna och opinionen i rörelse. Ett första försök att undsätta beskickningarna gjordes redan i juni från de utanför Tientsin liggande eskaderns sida; undsättningskåren på endast ett par tusen man tvangs dock att dra sig tillbaka på grund av de upprivna järnvägarna och motståndet från kinesiska regeringstrupper. Däremot erövrades nästan utan blodsförlust de relativt moderna forten i Taku vid floden Pei-hos mynning, och de europeiska och japanska stridskrafterna bevarade sitt grepp över Tientsin, endast 15 mil från Peking. Frågan blev nu hur man skulle befria legationerna eller åtminstone hämnas dem — i början av juli spreds ryktet att legationstaden erövrats och alla européer mördats.

Efter febrila förhandlingar beslöts att de europeiska stormakterna, USA och Japan skulle upprikta en internationell armé för Kinas betvingande. Till överbefälhavare utsågs den tyske fältmarskalken von Waldersee, stundom högtidligt eller ironiskt kallad världsmarskalken. Vid denna utnämning, liksom vid expeditionens förberedande över huvud, spelade kejsar Vilhelm en ledande roll. Den vite kejsaren i Berlin tävlade under denna sommar med den gula kejsarinnan i Peking i förbittring, ondsinhet och omdömeslöshet. "Den gula faran" hade sedan flera år varit en av Vilhelms mest omhuldade idéer. Nu tycktes han ha fått rätt. Begäret att skaffa Tyskland inflytande och koncessioner i Kina smalt samman med hämndlystnad och cesarisk galenskap. Kejsaren tälde knappast att höra uppgifter om att de europeiska diplomaterna i Peking var i livet, berättar Waldersee i sina memoarer; han önskade att de blivit mördade för att en rejäl hämnd skulle kunna utkrävas. Då en del av den tyska expeditionskåren avreste från Wilhelmshafen höll han sitt beryktade humnertal. När vi möter fienden, yttrade han, så minns "att pardon inte ges, fångar inte tages. Den som faller i edra händer är dömd. Liksom för tusen år sedan hunnerna un-

Den gula faran: Europas folk ser med ängslan mot det sjudande Asien. Denna tavla tillkom på beställning av kejsar Vilhelm och skänktes till den ryske tsaren 1895.

der kung Attila skaffade sig ett namn som alltjämt i tradition och historia gör dem skräckinjagande, på samma sätt må namnet 'tysk' genom er få ett sådant rykte i Kina att ingen kines under de kommande tusen åren försöker snött på en tysk." Denna hållning förenades med ständiga uttryck för gudsfruktan och ett kristligt sinnelag: "I dessa trakter", skrev denne borne pekoralist till Waldersee i Kina, "är Gud den bästa allierade man kan ha."

I augusti 1900 började "världsarmén" bli färdig. Den 23 i denna månad avreste Waldersee från Neapel, av sin kejsarlige gynnare begåvad med massor av hedersbetygelser, punsch och champagne. Men vid denna tid var legationerna sedan en vecka befriade; den stora internationella armén — på bortåt 100 000 man — var komplett onödig.

I början av augusti hade från Japan och från stater med besittningar i eller nära Kina en så stor styrka samlats i Taku och Tient-

Handwritten initials: F Ac

sin att en framryckning ansågs möjlig. Den 4 sätte sig en armé på omkring 20 000 man, utan enhetligt befäl, i rörelse. Av dessa kämpar mot det asiatiska barbariet var 10 000 man japaner; de var enligt skilda uppgifter stridbarast och bäst disciplinerade och hade tätplatsen i de få och små striderna. Därtill kom 4 000 ryssar, 3 000 briter (till stor del indier), 2 000 amerikaner och 800 fransmän (till stor del indokineser); tyskarna lyckades, genom att ett krigsfartyg anlände i tid, ställa upp 100 man, lika många som Österrike-Ungern och Italien tillsammans.

Denna kollektiva kraftansträngning av den vita civilisationen blev så lik en militärpromenad som de konkurrerande generalerna gärna kunde önska sig. Boxarna, i den mån sådana påträffades, gjorde svagt motstånd, och föga slagkraftigare var de engagerade förbanden ur den kejsarliga kinesiska armén. Redan från början blev det mera jakt och avskjutning än batalj. Den 14 och 15 augusti intog armén i Peking; efter förluster på några tiotal man. Kejsarinnan flydde och kom först efter nära ett år tillbaka till sin

Trupper ur den internationella armén paraderar för sin överbefälhavare, den tyske fältmarskalken von Waldersee, vid dennes ankomst till Kina. Teckning ur *Illustrierte Zeitung* 1900.

huvudstad; de kejserliga drottningarna följde exemplet eller begick självmord. Boxare var det nästan omöjligt att finna, ty den röda färgen i klädedräkten blev snabbt omodern. Nya trupper anlände från Europa, efter sex veckor även fältmarskalken von Waldersee. Vad skulle man göra då kineserna inte gjorde motstånd och då man inte rimligen genast kunde resa hem igen? Man gjorde som boxarna — mördade och plundrade. På det området fanns ännu mycket att uträtta.

Den orgie av förstörelse och förintelse som följde på intagandet av Peking och de kringliggande provinserna har skildrats av många ögonvittnen. Putnam Weale — pseudonym för B L Simpson, en engelsk tulltjänsteman som varit med om belägringen — lämnade år 1906 en ohygglig beskrivning; hans bok finns översatt till svenska under titeln "Indiskreta brev från Peking" (1912). Att författaren själv anklagades för plundring — och räddade sig genom flykt — gör inte hans trovärdighet mindre. Officerarna och soldaterna ur expeditionens armén förmågen rensade offentliga lokaler, butiker och privathus på föremål av värde. Det blev en sport att slå önder vad det inte lönade sig att stjåla. Att mördra och plundra sådana mördare och plundrare som boxare var en god eller åtminstone rättfärdig gärning, och eftersom boxarna inte kunde identifieras, var det naturligt att i alla kineser, eller i varje fall alla motspänstiga kineser, se boxare.

Här ett par vittnesmål som inte gärna kan jävas. Den amerikanska trupperns befälhavare, general Chaffee, förklarade att "på en verklig boxare, som döddes efter

Pekings intagande, har femton oskyldiga kulis och lantarbetare, bland dem inte få kvinnor och barn, blivit ihjälslagna". von Waldersee skriver: "Om man hemma hos oss är barnslig nog att tro att här görs propaganda för kristen kultur och kristna seder, så är det verkligen en illusion. Sedan trettiåriga kriget och fransmännens rovtåg på Ludvig XIV:s tid i Tyskland har något liknande i fråga om ödeläggelse inte förekommit." Han talar om att plundringarna, ofta förenade med våldtäkt, mord, mordbrand och grymhet, endast sällan drabbade de skyldiga. Det förtjänar tilläggas att Waldersee också betygar att han aldrig sett en kines visa fruktan vid "de otaliga avrättningar" som han bevittnat.

Hur den formella freden återställdes skall jag inte gå in på. Den kinesiska regeringen, fortfarande med kejsarinnan Tsü-hi i spetsen, fick lova bestraffning av skyldiga ämbetsmän (krigsförbrytare) och ett väldigt skadestånd samt avtvingades en rad nya medgivanden och koncessioner.

Att följa boxarupprorets och därtill anknutna händelsers efter-

måle i historiska arbeten, litteraturen och pressen vore en lockande och också nästan orimligt svår uppgift. Så mycket är klart att vad som skedde i ovanligt hög grad blev underlag för stereotypa föreställningar och myter. I Västertern stimulerades tron på den gula faran och på kinesernas eller asiaternas grymhet, falskhet och ondska; japanerna, som gjort den största insatsen på "Västerterns" sida, försvann ur bilden. I Kina blev tron på den vita faran och på de vitas onda egenskaper utbredd och befäst i motsvarande omfattning. Båda parterna kunde åberopa sig på fakta; de kinesiska upproresmännen eller rövarnas framfart var säkerligen fruktansvärd, om möjligt ännu pålitligare vittnesbörd finns om de internationella truppernas härjningar och brutalitet. Det gällde blott att se bjälken i den andres öga och glömma den i sitt eget. Så uppstod en av dessa förvrängda bilder som eggat och hetsat nationerna.

I den kinesiska historieskrivningen kan man, av de knappa tillgängliga vittnesbörden att döma, skilja mellan en för Nationalist-Kina och en för Kommunist-Kina lämpad föreställning. I sin bok "China's destiny" skriver den nationalistiske ledaren — vars värde vid bokens utgivande begränsats till Formosa — att boxarna ursprungligen var fiender till den manchuriska kejsardynastin. Kejsarinnan och byråkratin lyckades emellertid att korrumpera upproret och förvandla "massornas revolt till en mot främlingar fientlig rörelse". På detta sätt blev boxarnas egentliga och första paroll "Ned med manchurerna! Skydda kineserna!" förbytt i pa-

rollen "Ned med främlingarna! Länge leve den kejserliga dynastin!" Boxarna blir alltså i sitt "rena" skede föregångare till Chiang Kai-shek, medan de i sitt fördärvade skede blev kejsardömet försvarare och reaktionära hotare av allt utländskt.

Helt andra föreställningar dominerar uppsatser i den kommunistiska tidskriften People's China. De historiska uppgifterna är för det första starkt avvikande från de västerländska skildringarna. Boxarna bildade en visserligen revolutionär, men strängt disciplinerad och mot alla grymhet och våldsdåd fientlig bondeorganisation. Missionärerna var "ulvar i fårakläder", agenter för främmande makter, som lyckades vinna "lokalt slödder" bland kineserna genom löften om utländskt understöd. "Det verkliga barbariet" låg uteslutande på de främmande undertryckarnas sida.

Av större intresse är den ideologiska framställningen. Den revolutionära oron i Kina vid denna tid kulminerade, skriver Soong Ching-ling (Sun Yat-sens änka, syster till Chiang Kai-sheks hustru) i det patriotiska, antiimperialistiska boxarupproret, som brutalt undertrycktes av åtta imperialistiska stater". I en annan uppsats av år 1955 utföres denna tankegång närmare av Tai-yi. Boxarupproret — "antiimperialistiskt och patriotiskt" — var Kinas sista stora bondeuppror. Då boxarna hade framgångar, sökte kejsarinnan och byråkratin vinna dem för dynastin i avsikt att senare krossa dem. När de imperialistiska staterna ingrep med sin expeditionskår förrådade det officiellt härskande Kina de upproriska, och dessa måste därför strida både mot främlingarna och de "feodala" manchuriska krafterna i Kina. Att boxarna besegrades berodde — utreder författaren i marxistisk terminologi — på att de inte hade någon mera avancerad klass att anknä till; "de kinesiska arbetarna hade ännu

inte som klass stigit fram på historiens arena och den unga bourgeoisie var vid denna tid fientlig mot boxarna". Sedan kom i regelrätt ordning först den borgerligt demokratiska revolutionen och slutligen den definitiva sociala revolutionen mot imperialism och feodalism.

Boxarupprorets användbarhet i historiska resonemang har alltså varit betydande. I exceptionell grad kan skilda tolkningar göras plausibla, eftersom grundvalen av säkra fakta är liten. Man kan röra sig nästan lika obesvärat som i delar av antikens och medeltidens historia.

HERBERT TINGSTEN

En tidigare artikel av Herbert Tingsten om boxarupproret var införd i Dagens Nyheter den 14 juni.